

**ПРИВРЕДНОПРАВНИ ОКВИР И
ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВА
ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ**

**THE LEGAL FRAMEWORK AND THE
ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE
SOUTHEAST EUROPEAN COUNTRIES**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy in Novi Sad
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 14. новембар 2019.

Зборник радова са Међународног научног скупа
„Привредноправни оквир и економски развој држава
Југоисточне Европе“ одржаног 14. новембра 2019. године у
Новом Саду, у организацији
Правног факултета за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Ненад Аврамовић, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Радица Шиповац, редовни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Маријана Младенов, доцент
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Ненад Бингулац, доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Штампа:

Штампарија ФЕЉТОН, Нови Сад

Тираж:

250

ИСБН 978-86-6019-099-6

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР НЕНАД АВРАМОВИЋ

Шеф Привредноправне и међународноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА

Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ - МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР АЛЕКСАНДАР РАДОВАНОВ

Професор Емеритус Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЈЕВ

Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ

Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

АКАДЕМИК DR WOLFGANG RONRBACH

St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЋО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србије

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ПРОФ. ДР МИЛАН ЧАМПА

Ванредни професор на Факултету за здравствену негу Универзитета Ново Место | Република Словенија

ПРОФ. ДР СИМЕОН ГЕЛЕВСКИ

Професор у пензији на Правном факултету у Скопљу | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф опште и теоријске катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ ОБРАДОВИЋ

Саветница декана на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ, доцент - председник Организационог одбора

ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ, доцент

ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ, ванредни професор

ДР САЊА ШКОРИЋ, доцент

ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ, доцент

ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ, доцент

ДР МАРКО СТАНКОВИЋ, доцент

ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ, доцент

МСР. ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

МСР. СТЕФАН ДИТРИХ, асистент

МСР. ВЛАДИМИР АВРАМОВИЋ

МСР. ДИЈАНА БОРЕНОВИЋ, асистент

Секретар:

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

Мср. Марија Станковић, асистент

*Правни факултет за привреду и правосуђе
Универзитет Привредна академија у Новом Саду
e-mail: marija.stankovic.batocina@gmail.com,*

Мср. Дијана Бореновић, асистент

*Правни факултет за привреду и правосуђе
Универзитет Привредна академија у Новом Саду
e-mail: dijanaborenovic@pravni-fakultet.info*

О ПОСЕБНИМ ДОКАЗНИМ РАДЊАМА У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И У НЕКИМ ДРЖАВАМА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

Апстракт:

Како би се борба против организованог криминалитета успешно одвијала било је потребно прилагодити судски поступак савременим активностима криминалаца и криминалних група. Организовани криминалитет често не познаје границе, одвија се у више држава или чак континентата, те је потребно прилагодити правосудни доказни систем таквом виду деловања, да би се судска правозащитна функција могла остварити. Зато су у кривична законска решења савремених држава унете посебне доказне радње, као одговор државе на активност криминалних група. Те посебне доказне радње у позитивном кривичном законодавству Републике Србије су: тајни надзор комуникације, тајно праћење и снимање, симуловани послови, рачунарско претфразивање података, контрфолисана испорука и прикривени иследник.

Аутори ће у раду, користећи научне методе, приказати како су посебне доказне радње нормиране у кривичном законодавству Републике Србије, тако и у неким државама Југоисточне Европе.

Кључне речи: *организовани криминал, прикривени иследник, симуловани послови, праћење новца, посебни доказни поступак*

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Организовани криминал не познаје границе и све га је теже контролисати и сузбијати. “Борба против организованог криминала и осталих тешких облика криминалитета не би се могла замислити без постојања специјалних истражних техника које су специфичне у односу на опште начине прикупљања доказа а уједно и ризичније јер се њиховом применом у одређеној мери ограничавају замејчена људска права.”¹

Држава мора да изналази средства за борбу против њега. Та борба није нимало једноставна јер организовани криминал не познаје границе, националност, језик. Заједничка карактеристика свим припадницима организованих криминалних група је да се они удружују ради заједничног стицања добити. Основна сврха деловања организованих криминалних група јесте стицање добити. У скоро свим кривичним поступцима, закони почивају на максими да се лице може осудити тек када је на недвосмислен и несумњив начин доказано да је баш то лице учинило кривично дело. То и јесте основни проблем и можда и највећи проблем у сузбијању организованог криминала. Како доказати да су одређена лица умешана директно у одређене противправне криминалне делатности. И када се пронађу одређени докази и нека лица повежу са одређеним криминалним делатностима, то су обично лица која су у најнижој хијерархијској лествици у тој криминалној организацији и врло брзо буду замењена. Да би задао озбиљан ударац и сузбило деловање одређене криминалне организације, потребно је ударити на сам врх организације и уклонити руководиоце те организације. Тада долази до озбиљних проблема унутар саме криминалне организације и државном апарату је лакше да сузбије деловање те организације. Али како то постићи?

Конвенционална доказна средства су превазиђена у оваквим случајевима јер су ограничена на одређену територију, или на одређену групу доказних средстава која нису у могућности да прикупе доказни материјал који ће бити валидан на суду. “Посебне технике истраге требају се користити само ако постоји довољан разлог да се озбиљно кривично дело почини или припреми или га припреми једна или више одређених особа или још непозната особа или група

¹ Марковић, М., Глушчевић, Ј., (2016). Специјалне истражне технике и оправданост њиховог задирања у људска права, Зборник радова са XIII традиционалног научног скупа «Правнички дани проф. др Славко Царић» Нови Сад, Универзитет Привредна академија, стр. 247

појединаца”². Тада је држава прибегла новим доказним средствима која се у одређеним законодавствима другачије називају, па тако можемо наћи посебне доказне радње, посебна доказна средства, посебне истражне радње, специјалне истражне технике итд.

У овом раду ћемо приказати одређена решења из упоредноправних законодавстава одабраних држава.

ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У Законик о кривичном поступку Републике Србије посебне доказне радње су нормиране од члана 161 до члана 187³. Услов за њихово одређивање је да постоје основи сумње да је одређено лице учинило кривично дело, или да припрема неко од кривичних дела, а ни на један други начин се не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано. Приликом одлучивања о одређивању посебних доказних радњи и њиховом трајању, суд ће посебно ценити да ли би се исти резултат могао постићи на неки други начин где би се мање ограничавала права грађана.

Закон је у члану 162 таксативно навео у којим се случајевима све могу користити посебне доказне радње. Оне се могу користити за: сва она дела за које је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности, тешко убиство из члана 114 КЗ, отмица из члана 134 КЗ, приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (чл. 185 КЗ), разбојништво из члана 206 КЗ, изнуда из члана 214 КЗ, злоупотреба положаја одговорног лица из члана 227КЗ, злоупотреба са јавном набавком из члана 228 КЗ, примање мита у обављању привредне делатности из члана 230 КЗ, давање мита у обављању привредне делатности из члана 231 КЗ, фалсификовање новца из члана 241 КЗ, прање новца из члана 245 КЗ, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246 КЗ, угрожавање независности из члана 305 КЗ, угрожавање територијалне целине из члана 307 КЗ, напад на уставно уређење из члана 308 КЗ,

2 Recommendation CM/Rec(2017)6of the Committee of Ministers to member Stateson “special investigation techniques” in relation to serious crimes including acts of terrorism (Adopted by the Committee of Ministers on 5 July 2017at the 1291st meeting of the Ministers’ Deputies)

3 Законик о кривичном поступку РС («Сл. гласник РС», бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019)

позивање на насилну промену уставног уређења из члана 309 КЗ, диверзија из члана 313 КЗ, саботажа из члана 314 КЗ, шпијунажа из члана 315 КЗ, одавање државне тајне из члана 316 КЗ, изазивање националне, расне и верске мржње инетрепеливости из члана 317 КЗ, повреда територијалног суверенитета из члана 318 КЗ, удруживање ради противуставне делатности из члана 319 КЗ, припремање дела против уставног уређења и безбедности Србије из члана 320 КЗ, тешка дела против уставног уређења и безбедности Србије из члана 321 КЗ, недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја (члан 348 КЗ), недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење људи из члана 350 КЗ, злоупотреба службеног положаја из члана 359 КЗ, трговина утицајем (члан 366 КЗ) примање мира из члана 367 КЗ, давање мита из члана 368 КЗ, трговина људима из члана 388 КЗ, угрожавање лица под међународном заштитом (члан 392 КЗ) и ко неовлашћено непозваном лицу саопшти, преда или учини доступним податке или документа који су му поверени или до којих је на други начин дошао или прибавља податке или документ, а који представљају тајне податке са ознаком интерно или поверљиво према члану 98 Закона о тајности података.

Овако исцрпно регулисање појединачних кривичних дела при чијем доказивању се могу одредити посебне доказне радње само показује озбиљност и решеност државе у сузбијању криминалитета. Ништа није препуштено или недоречено и остављено на слободну оцену правосудним органима.

У члану 163 ЗКП, судија за претходни поступак може решењем наложити уништење прикупљеног доказног материјала ако јавни тужилац у року од 6 месеци од дана када се упознао са тим материјалом изјавио да га неће користити у поступку или да је одустао од вођења поступка. Материјал се уништава под надзором судије за претходни поступак који о томе саставља записник. Тајност података је регулисана у члану 165 ЗКП тако да се предлог за одређивање посебних доказних радњи и одлука о предлогу бележе у посебном уписнику и чувају заједно са материјалом о спровођењу посебних доказних радњи чувају у посебном омоту са ознаком “посебне доказне радње” и ознаком степена тајности.

Посебне доказне радње које су нормиране у домаћем законодавству су:

- Тајни надзор комуникација (од члана 166 до члана 170 ЗКП) је посебна доказна радња која се обавља путем телефона или других техничких средстава или надзор електронске или друге

- адресе осумњиченог и заплену писама и других пошиљки.
- Тајно праћење и снимање (од члана 171 до члана 173 ЗКП) је посебна доказна радња која се обавља ради откривања контаката или комуникације осумњиченог на јавним местима и местима на којим је приступ ограничен или у просторијама осим у стану, затим ради утврђивања истоветности лица или лоцирања лица или ствари. Места или просторије односно превозна средства других лица могу бити предмет тајног надзора и снимање само ако је вероватно да ће осумњичени ту бити пристан или да користи та превозна средства.
 - Симуловани послови (од члана 174 до члана 177 ЗКП) је посебна доказна радња која врши симуловану куповину, продају или пружање услуга или симуловано давање или пружање мита.
 - Рачунарско претраживање података (од члана 178 до члана 180 ЗКП) је посебна доказна радња која се на образложење јавног тужиоца решењем судије за претходни поступак одређује за већ обрађене личне и друге податке и њихово поређење са подацима који се односе на осумњиченог и кривично дело.
 - Контролисана испорука (од члана 181 до члана 182 ЗКП) је посебна доказна радња која се одређује ради прикупљања доказа за поступак и откривање осумњичених којом се дозвољава да уз знање и под надзором надлежних органа незаконите или сумњиве пошиљке буду испоручене у оквиру територије Републике Србије или уђу, пређу или изађу са територије Републике Србије.
 - Прикривени иследник (члан 183 до члана 187 ЗКП) је посебна доказна радња где се врши ангажовање прикривеног иследника ако се коришћењем других посебних радњи не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано.

ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ ХРВАТскоЈ

У Закону о казненом поступку Републике Хрватске ⁴ посебне доказне радње су нормиране од члана 332 до члана 339 ЗКПРХ. Њихова примена је сходно одређена као што је то уређено у нашем законодавству у члану 161 ЗКПРС.

⁴ Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske, („Narodne novine”, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 i 70/17)

Посебне доказне радње коју су нормиране су:

- надзор и техничко снимање телефонских разговора и других комуникација на даљину
- пресретање, прикупљање и снимање рачунарских података
- улазак у просторије ради спровођења надзора и техничко снимање просторија
- тајно праћење и техничко снимање особа и предмета
- употребу прикривених истражитеља и сарадника
- симуловану продају и откуп предмета као и симуловано давање мита и примање мита
- пружање симулованих пословних услуга или склапање симулованих правних послова
- надзор превоза и испорука кривичног дела.

У члану 334 ЗКПХР је таксативно наведена кривична дела за која се могу одредити посебне доказне радње: ратног злочина, тероризма, финансијског тероризма, обуке за тероризам, терористичког удруживања, ропства, трговине људима, трговине деловима људских тела и људским заменама, противправним преузимањем слободе, отмице, полне злоупотребе детета млађег од петнаест година, подвођење детета, искоришћавање деце за порнографију, тешких кривични дела полно злостављање и искоришћавање детета, прања новца, злоупотреба положаја и овлашћења, примања мита, трговина утицајем, злочиначка особа и удружења, чињење кривичних дела у саставу злочиначког удружења, убиство особа под међународном заштитом, отмица особе под међународном заштитом, за кривично дело против Републике Хрватске и против Оружаних снага Републике Хрватске, геноцид, злочиначка агресија, одговор заповедника, новачења за тероризам, припремања кривичних дела против вредности заштићених међународних правом, мучења и другог окрутног, нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања, противправног преузимања слободе, отмице, проституције, полна злоупотреба детета старијег доба од петнаесте године, мамљења деце за задовољавање полних потреба, подвођења детета, искоришћавања деце за порнографију, искоришћавање деце за порнографску представу, преузимања детета, неовлашћена производња и промет дрогама, тешких кривичних дела против опште сигурности, напада на авион, брод или непокретну платформу, разбојништво, изнуда, примања мита у привредним пословима, злоупотребе у јавним јавним набавкама, избегавање царинског надзора, субвенционирање преговора, прања новца, фалсификовања новца, злоупотребе положаја и овлашћења, незаконитог погодовања, примања мита,

давања мита, трговина утицајем, противзаконитог улажења, кретања и боравка у Републици Хрватској, чињење кривичних дела у саставу злочиначког удружења, јавно позивање на тероризам, противправно преузимање слободе, силовања, тешка кривична дела против полне слободе, проституције, преузимања детета, повреде дететових права, фалсификовања лекова или медицинских производа, неовлашћене производње и промет дрогама, подржавање трошења дрога, неовлашћена производња и промет стварима забрањеним у спорту, изнуда, примања и давања мита у току рада, израда, набавка, посета, продаја или давање за коришћење средстава за фалсификовање, одавања службених тајни, давање лажног исказа, ширење података, повреда тајности поступка, принуде према правосудном службенику, ради кривичних дела против рачунарских система, програма и података.

ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ ЦРНОЈ ГОРИ

У Законику о кривичном поступку Републике Црне Горе посебне доказне радње су нормиране од члана 157 до члана 162 ЗКПЦГ. Налазе се у глави деветој под називом мере тајног надзора. У члану 157 је нормирана њихова примена која је врло слична члану 161 ЗКПРС.

Те мере тајног надзора су таксативно наведене и то су⁵:

- тајни надзор и снимање телефонских разговора и других комуникација на даљину
- пресретање, прикупљање и снимање рачунарских података,
- улазак у просторије ради тајног фотографисања и видео и аудио снимања у просторијама
- тајно праћење и видео и аудио снимање лица и предмета.

Код постојања основа сумње да је неко лице само или у саучесништву са другим извршило, врши или се припрема за вршење кривичних дела из члана 158 КЗЦГ а околности случаја показују да ће се са најмање повреда права на приватност прикупити докази према тим лицима се могу одредити мере тајног надзора и то:

- симулирана куповина предмета или лица и симулирано давање и примање мита

⁵ Законик о кривичном поступку, («Сл. лист ЦГ», бр. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - одлука УС, 2/2015 - одлука УС, 35/2015, 58/2015 - др.закон и 28/2018 - одлука УС)

- пружање симулованих пословних услуга или склапање симулованих правних послова,
- оснивање фиктивног привредног друштва,
- праћење превоза и испоруке предмета кривичног дела,
- снимање разговора уз претходно информисање и сагласност једног од учесника разговора
- ангажовање прикривеног иследника и сарадника.

И у црногорском закону у члану 158 КЗЦГ су таксативно наведена кривична дела за која се могу одредити посебне доказне радње: за она дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од десет година или тежа казна, са елементима организованог криминала, ако проузроковањем лажног стечаја, злоупотребом процене, примање мита, давање мита, противзаконити утицај, злоупотреба службеног положаја, као и злоупотреба овлашћења у привреди и превара у служби . За кривична дела отмице, изнуде, уцене, посредовање у вршењу проституције, приказивање порнографског материјала, зеленаштво, утаја пореза и доприноса, кријумчарење, недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја, напад на службено лице у вршењу службене дужности, спречавање доказивања, криминално удруживање, одавање тајних података, повреда тајности података, прање новца, фалсификовање новца, фалсификовање исправе, фалсификовање службене исправе, прављење, набављање и давање другом средстава и материјала за фалсификовање, учествовање у страним оружаним формацијама, договарање исхода такмичења, недозвољено држање оружја и експлозивних материја, недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи, као и против безбедности рачунарских података.

ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

У Закону о кривичном поступку Босне и Херцеговине⁶ посебне истражне радње су нормиране у деветој глави од члана 116 до члана 122. У члану 116 је нормирана њихова примена да се оне одређују против лица за које постоје основи сумње да је само или с другим лицима учествовало или учествује у извршењу кривичног дела, ако се на други начин не могу прибавити докази или би њихово прибављање било повезано са несразмерним тешкоћама. Истражне радње су:

⁶ Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине («Сл. гласник БиХ», бр. 3/2003, 32/2003 - испр, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - др. закон, 93/2009, 72/2013 и 65/2018)

- надзор и техничко снимање телекомуникација
- приступ компјутерским системима и компјутерско претраживање података
- надзор и техничко снимање просторија,
- тајно праћење и техничко снимање лица, транспортних средстава и предмета који стоје у вези са њим,
- коришћење прикривених истражитеља и коришћење информатора,
- симуловани и контролисани откуп предмета и симуловано давање откупнине
- надзор превоза и испорука предмета кривичног дела

У члану 117 ЗКП БиХ су таксативно наведена кривична дела за која се могу одредити посебне истражне радње: за кривична дела против интегритета Босне и Херцеговине, против човечности и вредности заштићених међународним правом, кривична дела тероризма, за кривична дела изазивања националне, расне и верске мржње, неслагања и нетрпељивости; противправно лишавање слободе; неовлашћено прислушкивање и звучно или оптичко снимање; кршење слободе избора бирача; фалсификовање новца; фалсификовање хартија од вредности; прање новца; утаја пореза или превара; кријумчарење; организовање групе људи или удружења за кријумчарење или расипање нечисте робе; царинска превара; примање поклона и других облика користи; давање поклона и других погодности; примање награде или другог облика користи за трговање утицајем; давање награде или другог облика користи трговини утицајем; злоупотреба положаја или овлаштења; незаконито пуштање лишених слобода; помоћ починиоцу након извршеног злочина; помоћ оптуженом од међународног кривичног суда; спречавање доказа; откривање идентитета заштићеног сведока; опструкција правде; удруживање ради вршења кривичних дела; организовани криминал. Овде закон оставља могућност да се посебне истражне радње могу изрећи и за она дела за која се може изрећи казна затвора од пет година или тежа. “При извршавању истражних радњи коришћење прикривеног истражитеља и информатора и симулирани откуп предмета и симулирано давање поткупнине, полицијски органи или друга лица не смеју предузимати активности које представљају подстрекавање на извршење кривичног дјела. Ако су такве активности предузете, та околност искључује кривично гоњење подстрекаваног лица за кривично дјело извршено у вези с овим радњама.”⁷

7 Марковић, М., Савић, З., (2012). Посебне истражне радње у законодавству Босне и Херцеговине и упоредним законодавствима, Зборник радова са међународне научно-стручне конференције „Криминалистичко-кривично

ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ ИТАЛИЈИ

Италијански правни систем који је тренутно на снази углавном омогућава полицајцима који истражују, пре или после покретања кривичног поступка, да се укључе у низ активности прикупљања обавештајних података које, широко речено, могу бити класификоване као типичне или атипичне. Према захтеву, овде ће бити поменути истражни алати који се могу користити у борби против тероризма. Сви типични напори морају бити изричито прописани и регулисани законом о кривичном поступку или другим законима. Није дозвољена употреба посебних доказних средстава без одобрења правосудног система. Нарочито, дозвољене су следеће мере које су прописане одговарајућим законодавством⁸:

- Пресретање комуникација - Ово обухвата телефон, факс, е-пошту и разговоре између особа физички присутни на неком месту („грешке“ просторија). Овим истражним алатом управља Закон о кривичном поступку и Одељак 3 Закона бр. 438/2001. Састоји се од електронског надзора који се спроводи у току кривичног поступка. Овлашћује га судија кад год је то неопходно у истражне сврхе и расположиви докази су довољни за кривично гоњење. Садржај наведених комуникација може се користити доказно на суду⁹.
- Пресретање комуникација у превентивне сврхе - Могућност телефонских разговора, рачунарских разговора и разговора између особа које су физички присутне на месту које је пресретнуто у контексту истраге тероризма - као што је случај са истрагама организованог криминала - предвиђено је у члану 5 Закона бр. 438/2001, кад год је ова мера неопходна за добијање информација које се односе на спречавање кривичних дела у терористичке сврхе. Служи сврси прибављања информација (које се, међутим, не могу користити у кривичном поступку) ради појачавања истражних и обавештајних активности.¹⁰
- Прикривене активности - Одељак 4. Закона бр. 438/2001 предвиђа некажњивост службеника за спровођење закона који током конкретних и претходно овлашћених полицијских

процесне карактеристике истраге према закону о кривичном поступку у протеклој деценији (теоријско-практични аспекти)“, Бања Лука, стр. 148
8 De Koster, P, (2005). Terrorism: special investigation techniques, Strasbourg, Council of Europe, pg.189

9 *Ibidem*

10 *Ibidem*

операција и са искључивим циљем прибављања доказа у вези са терористичким злочинима које истражују - укључујући дела међународног тероризма - директно или индиректно набављају, примају, мењају или крију новац, оружје, документа или други материјал који представља предмет, резултат, имовинску корист од кривичног дела или средства за његово почињење или зауставља напоре да се утврди порекло поменутих предмета или који дозвољавају да се користе. У основи, ово је случај прибегавања агенту провокатору. Прикривене активности дозвољене су и за кривична дела која се тичу сексуалне експлоатације деце и трговине људима¹¹.

- Прекогранични надзор - Одељак 40. Шенгенске конвенције уводи одредбу према којој особље за спровођење закона из државе потписнице Шенгенског споразума може да настави / прати особу коју је надгледао у својој земљи у оквиру кривичне истраге у вези са кривичним истрагама које је могуће изручити територију друге шенгенске државе. Обезбеђене су рутинске и хитне процедуре - са и без претходног одобрења надлежних органа стране државе о којој је реч. Штавише, правосудни органи могу дозволити агенцијама за спровођење закона да спроведу низ других активности, попут прикупљања информација и докумената који се односе на текуће рачуне, финансијске трансакције и токове новца од банака и финансијских кућа, као и снимање телефонских рачуна са јавног телефона компаније. Службеници за спровођење закона могу прикупљати информације из јавних записа (регистрација некретнина, аутомобила, бродова или авиона) на властиту иницијативу и без претходног одобрења правосудних органа¹².

За разлику од горе поменутих мера прикупљања обавештајних података, ниједна посебна законска одредба не уређује атипичне истражне алате као што су кретање надзорних операције користећи аудио-визуелна помагала или електронско или сателитско праћење.

- “Операције испред продавнице” - Оне су дозвољене под истим условима и захтевима објашњеним за тајне активности.
- Информанти - Иако се доушници углавном користе у полицијској пракси, не постоји изричит пропис о њиховом статусу или директној заштити. Међутим, према Законику о кривичном поступку (члан 203 ЗКП)¹³ улога испитаника признаје се као

11 *Ibidem*

12 *Ibidem*

13 *Italian Code of criminal procedure*, члан 203 «Суд не обавезује службенике

привилеговани однос са полицијом и безбедносним службама, док се информације које су пружиле не могу користити током истраге или на суђењу, осим ако нису саслушане као сведоци:

- сведоке полицијских снага или безбедносних служби не могу натерати откривају имена њихових информатора;
 - информације које пружају дошници не могу се прибавити нити користити у поступку, осим ако информатори не постану сведоци;
 - ако полиција или тужилац нису испитивали или информисали информаторе, информације које су им пружене пре суђења не могу се користити на суђењу.
- Контролисана достава - У случају испоруке новца и друге имовине или имовине: (а) у случају отмице или узимања талаца, исплата било које откупнине је забрањена, а имовина и новац који се могу користити у ту сврху одузети. Међутим, по налогу суда, на захтев тужиоца, може да се дозволи контролисана испорука откупнине.¹⁴
- Посматрање - Посматрање се широко користи у полицијској и истражној пракси. Његова прихватљивост се заснива на непредвиђеној моћи полиције да утврђује кривична дела и тражи доказе (укључујући видео и аудио касету особа), када тужилац не може у одговарајуће време да спроведе истрагу (члан 354 ЗКП).¹⁵
- Претраге - У домаћем законодавству су регулисане различите врсте претрага:
- претрестела или локална власт може се у доказне сврхе одлучити за образложена Одлука тужиоца и извршена лично или преко полицијских службеника. Потврда није потребна уз претходно одобрење (члан 247-252 ЗКП)¹⁶.

Постоје још и:

и службенике криминалистичке полиције или особље запослено у обавештајним службама за војну и демократску безбедност да откривају имена својих дошника. Ако се они не испитају као сведоци, информације које дају не смеју се прикупљати нити користити. Искључење се примењује и у фази преткривичног поступка ако се информатори формално или неформално не испитују.» доступан на (<https://www.legal-tools.org/doc/aee4e8/pdf/>) приступиле дана 15.08. 2019. год

14 *Ibidem*

15 *Ibidem*

16 De Koster, P, (2005). Terrorism: special investigation techniques, Strasbourg, Council of Europe, pg.193

- Псеудо-куповина наркотика
- Псеудо-кривична дела која се тичу сексуалне експлоатације деце
- Псеудо-трговина људима

ПОСЕБНЕ ДОКАЗНЕ РАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ БУГАРСКОЈ

Правни оквир за истрагу кривичних дела пружа мноштво корисних алата за истрагу и кривично гоњење страних дела подмићивања и прања новца. У складу са Законом о кривичном поступку и Законом о посебним истражним средствима из 1997. године (у даљем раду ЗПИС), у истрази случајева корупције, укључујући и примање мита страних јавних службеника, могу се применити следеће мере:

- електронско снимање разговора („буговање“) у приватним или јавним просторијама,
- прислушкивање телефона и пресретање других комуникација (нпр. поште, факса, е-поште),
- видео-надзор,
- посматрање,
- контролисана достава,
- анонимни информатори и претраге.

Међутим, бугарске власти нису пружиле примере примене било које од ових мера у истрази случајева мита. Ове мере се примењују када суд одобри њихову употребу у одређеном случају на захтев полиције или тужилаштва. Након добијања одобрења суда, мора се добити и дозвола министра унутрашњих послова. Представник Министарства унутрашњих послова објаснио је да иако су судови дужни да донесу одлуку у вези са захтевом за примену посебне истражне технике у року од 24 сата, судовима може бити потребно до месец дана да донесу одлуку. Водећи испитивачи забринути су да би се случајеви због овог кашњења могли изгубити, и сматрају да је важно да превентивне мере, попут привременог замрзавања банковних рачуна, буду доступне током привремених¹⁷. Према члану 2, став 1 ЗПИС, технике специјалних истрага су техничка средства и оперативне технике за њихову примену, која се користе за припрему материјалних доказа - снимање, видео снимање, снимање звука,

¹⁷ Више: О бугарском законодавству и посебним доказним радњама <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/2790505.pdf>

фотографије и обележени предмети. Техничка средства наведена су у члану 2, а оперативне технике у члану 3. даје правну дефиницију оперативних техника (Чланци 5 до 10): Члан 5 Под надзором - визуелно и техничким средствима, различити аспекти активности и утврђује се и документује понашање људи и циљева, њихово боравка на различитим местима или када се промене догађају у конкретној ситуацији. Члан 6. Под прислушкивањем, коришћењем техничких, слушних или других средстава, пресеће се вербална, телефонска или електронска комуникација циљних особа. Члан 7 Под надзором - визуелним и техничким средствима, кретање циљних особа се успоставља, открива и документује. Члан 8 Под продором, техничким средствима, утврђују се стварне чињенице, пронађене у просторијама и стварима које користе циљна лица. Члан 9 Под обележавањем, коришћењем техничких средстава и супстанци, обележавају се предмети и ствари ради утврђивања њиховог кретања, набавке или места складиштења. Члан 10 Под надзором поште, коришћењем хемијских материја и техничких средстава, утврђује се садржај и примаоци преписке циљних особа и предмета¹⁸.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Из приказаног се може закључити да све државе које су компарирани у овом раду користе посебне доказне радње у циљу сузбијања организованог криминалитета. У одређеним законима као што је Бугарско законодавство, не постоје изричита кривична дела за која се могу користити посебне доказне радње већ је све од случаја до случаја. Исто у свим законима је да посебне доказне радње привремено ограничавају уставна права грађана, где држава својим апаратом задире у приватност грађана. Али са друге стране оне су неопходне ако желимо да живимо у здравом свету који поштује права човека и где је безбедност и сигурност на првом месту, а не власт организованих криминалних група и мафије.

18 De Koster, P, (2005). Terrorism: special investigation techniques, Strasbourg, Council of Europe, pg.93

Marija Stanković, LL.M., Teaching Assistant
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
e-mail: marija.stankovic.batocina@gmail.com,

Dijana Borenović, LL.M., Teaching Assistant
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
e-mail: dijanaborenovic@pravni-fakultet.info

ABOUT SPECIAL EVIDENCES TECHNIQUES IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF SERBIA AND IN SOME COUNTRIES OF SOUTHEASTERN EUROPE

Abstract:

In order to successfully conduct the fight against organized crime, it was necessary to adapt the court procedure to the contemporary activities of criminals and criminal groups. Organized crime often knows no boundaries, takes place in several states or even continents, and it is necessary to adapt the judicial system of evidence to such a kind of action, in order for judicial protection function to be realized. Therefore, in the criminal legal solutions of modern countries, special evidence is introduced, as a response of the state to the activity of criminal groups. These special pieces of evidence in the positive criminal legislation of the Republic of Serbia are: secret surveillance of communications, secret surveillance and recording, simulated jobs, computer data search, controlled delivery and a hidden investigator.

In this paper, the authors will use the scientific methods to show that special evidence is standardized in the criminal legislation of the Republic of Serbia, as well as in some countries of Southeastern Europe.

Key words: *organized crime, covert investigator, simulated jobs, money laundering, special evidence procedure*

ЛИТЕРАТУРА

1. De Koster, P, (2005). Terrorism: special investigation techniques, Strasbourg, Council of Europe
2. *Italian Code of criminal procedure* - <https://www.legal-tools.org/doc/aec4e8/pdf/>) приступиле дана 15.08. 2019. год
3. Обугарском законодавству и посебним доказним радњама <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/2790505.pdf>
4. Recommendation CM/Rec(2017)6of the Committee of Ministers to member Stateson “special investigation techniques” in relation to serious crimes including acts of terrorism (Adopted by the Committee of Ministers on 5 July 2017at the 1291st meeting of the Ministers’ Deputies)
5. Закон о kaznenom postupku Republike Hrvatske, („Narodne novine”, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 i 70/17
6. Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине («Сл. гласник БиХ», бр. 3/2003, 32/2003 - испр, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - др. закон, 93/2009, 72/2013 i 65/2018)
7. Законик о кривичном поступку РС („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 i 35/2019)
8. Законик о кривичном поступку, («Сл. лист ЦГ», бр. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - одлука УС, 2/2015 - одлука УС, 35/2015, 58/2015 - др. закон и 28/2018 - одлука УС)
9. Марковић, М., Глушчевић, Ј., (2016). Специјалне истражне технике и оправданост њиховог задирања у људска права, Зборник радова са XIII традиционалног научног скупа «Правнички дани проф. др Славко Царић», Нови Сад, ИСБН 978-86-6019-066-8, стр. 247-259.
10. Марковић, М., Савић, З., (2012). Посебне истражне радње у законодавству Босне и Херцеговине и упоредним законодавствима, Зборник радова са међународне научно-стручне конференције “Криминалистичко-кривично процесне карактеристике истраге према Закону о кривичном поступку у протеклој деценији (теоријско-практични аспекти), Интернационална асоцијација криминалиста Бања Лука, стр. 146-159, УДК: 343.1(497.6)(082), ИСБН 978-99955-691-5-0

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

347.7:330.34(4-12)(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе" (2019 ; Нови Сад)

Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе = The legal framework and the economic development of the Southeast European countries : [зборник радова са Међународног научног скупа "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе", 14. новембар 2019. године у Новом Саду] / приредио Мирко Кулић. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2019 (Нови Сад : Фелтон). - 767 стр. ; 24 cm

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-6019-099-6

а) Привредно право - Економски развој - Југоисточна Европа - Зборници

COBISS.SR-ID 331477767